

Obrót zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym w świetle nowej regulacji zootechnicznej

1. Przedmiotem rozważań są zagadnienia związane z ujednoczeniem unijnych norm prawnych odnoszących się do szeroko rozumianego obrotu zwierzętami hodowanymi. Do zwierząt tych zalicza się osobniki czystorasowe lub mieszańce świń. W pierwszym przypadku mowa jest o zwierzętach wpisanych lub zarejestrowanych i kwalifikujących się do wpisania do księgi hodowlanej¹. Natomiast przez mieszańce świń należy rozumieć zwierzę tego gatunku znajdujące się w rejestrze hodowlanym, a będące wynikiem plano-

---

¹ Definicja osobnika czystorasowego została określona w art. 2 pkt i rozporządzenia nr 2016/1012 z 8 czerwca 2016 r. w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków dotyczących hodowli zwierząt hodowlanych czystorasowych i mieszańców świni, handlu nimi i wprowadzania ich na terytorium Unii oraz handlu ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu i jego wprowadzania na terytorium Unii oraz zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 652/2014, dyrektywy Rady 89/608/EWG i 90/425/EWG i uchylającego niektóre akty w dziedzinie hodowli zwierząt, Dz. Urz. UE L 171 z 29 czerwca 2016 r. (dalej jako: rozporządzenie nr 2016/2012” lub „rozp. 2016/2012”), s. 66–143, i należy przez niego rozumieć zwierzę hodowlane czystorasowe należy rozumieć zwierzę gospodarskie z określonego przepisami gatunku (bydło, świnię, kozy, owce), którego rodzice i dziadkowe zostali wpisani do sekcji głównej księgi hodowlanej tej samej rasy i które jest wpisane lub zarejestrowane i kwalifikujące się do wpisania w sekcji głównej takiej księgi hodowlanej, a także zwierzę z gatunku koniowatych, którego rodzice zostali wpisani do sekcji głównej księgi hodowlanej tej samej rasy i które jest wpisane lub zarejestrowane i kwalifikujące się do wpisania do sekcji głównej takiej księgi hodowlanej zgodnie oraz innego gatunku, w odniesieniu do którego szczegółowe zasady zootechniczne i genealogiczne dotyczące handlu tymi zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu oraz zasady ich przywozu do Unii zostały ustanowione w aktach delegowanych; por. art. 2 pkt 12 ustawy z 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, Dz. U. Nr 133, poz. 921 ze zm.

wego krzyżowania lub wykorzystywane do takiego krzyżowania². Ponadto w artykule podejmuje się także kwestie pozyskiwania od wymienionych zwierząt materiału biologicznego (tj. nasienia, oocytów, czy zarodków) do dalszej reprodukcji i zapewnienia trwałości gatunkowej.

Warto podkreślić, że hodowla zwierząt wywiera istotny wpływ na produkcję zwierząt gospodarskich na świecie, dostarczając pożądanego materiału do reprodukcji. Rozwija się ona w sposób dynamiczny, przybierając coraz częściej formy określonych systemów, które wymagają właściwego zarządzania w aspekcie zrównoważonego użytkowania zarówno zwierząt, jak i zasobów genetycznych³. Z badań FAO wynika, że produkcja zwierzęca stanowi 30% całkowitej wartości produkcji rolniczej na świecie, a w 2030 r. wzrośnie do 40%⁴. Do tego roku, jak szacuje Bank Światowy, konieczne będzie zwiększenie produkcji mięsa o około 80% w celu zaspokojenia zapotrzebowania konsumpcyjnego ludności. Będzie to wymagało stosowania jeszcze bardziej wydajnych systemów produkcji i bardziej produktywnych ras, przy jednoczesnym utrzymaniu zasobów naturalnych.

Hodowla zwierząt gospodarskich, do których zalicza się takie gatunki, jak bydło, świnie, owce, kozy i koniowate, zajmuje w unijnym rolnictwie strategiczne miejsce pod względem gospodarczym i społecznym⁵. Składa się na nią pewien zespół zabiegów zmierzających do poprawienia założeń dziedzicznych (genotypu) zwierząt gospodarskich, w których zakres wchodzi ocena wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt gospodarskich, selekcja i dobór osobników do kojarzenia prowadzony w warunkach prawidłowego chowu⁶.

---

² Podstawowa definicja mieszańca jest wskazana w art. 2 pkt j rozp. 2016/1012. Odpowiednio mieszańcem świń oznacza się samicę wpisaną do rejestru, będącą wynikiem planowego krzyżowania: a) samicę hodowlaną czystorasową pochodzącą z różnych ras lub linii hodowlanych; b) samicę hodowlaną będącą wynikiem krzyżowania różnych ras lub linii hodowlanych; c) samicę hodowlaną należącą do jednej z kategorii, o których mowa w pkt (a) lub (b); por. art. 2 pkt 18 wskazanej powyżej ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich.

³ Pisze na ten temat Z. Wójcicki, *Systemy produkcji rolniczej w Polsce*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich” 2008, nr 2, s. 27–37.

⁴ Tak *Breeding Strategies for Sustainable Management of Animal Genetic Resources*, FAO Animal Production and Health Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Food and Agriculture Organization of The United Nations, Rome 2010, s. IX.

⁵ Zob. J. Kopiński, *Trendy zmian głównych kierunków produkcji zwierzęcej w Polsce w okresie członkostwa w UE*, w: A. Olszańska, J. Szymańska (red.), *Rozwój agrobiznesu w okresie 10 lat przynależności Polski do Unii Europejskiej*, Wrocław 2014, nr 361, s. 117–129.

⁶ Tak H. Pawlak, M. Lipiński, *Leksykon zootechniczny*, Poznań 2016, s. 68–69; oraz art. 2 pkt 6 ustawy z 29 czerwca 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, Dz. U. 2011, Nr 106, poz. 622.

Ze względu na doniosłą rolę, jaką pełni produkcja zwierzęca, prawodawca wydał wiele aktów normatywnych kształtujących podstawowe zasady prowadzenia hodowli⁷. Jego głównym zamierzeniem było zapewnienie rozwoju hodowli przy jednoczesnym uregulowaniu handlu zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu. Ponadto istotnym celem ich implementacji była poprawa konkurencyjności omawianego sektora we Wspólnocie Europejskiej.

Prace nad stworzeniem ram prawnych zostały zapoczątkowane pod koniec lat siedemdziesiątych zgodnie z założeniami ówczesnej Wspólnej Polityki Rolnej. Jednakże okazuje się, że obecny postęp hodowli i gospodarczy odbiega od rozwiązań wówczas przyjętych w poszczególnych dyrektywach. Dotyczy to w szczególności konieczności adaptacji przepisów poszczególnych państw członkowskich i wypracowania przez nie chociażby zbliżonego podejścia. Mianowicie niektóre państwa starały się promować produkcję zwierząt gospodarskich o szczególnych cechach genetycznych przez ustanawianie norm, niekiedy czyniąc to przez inwestycje publiczne. Rozbieżności między tymi normami prowadziły do powstania barier technicznych w handlu zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym, w tym ich wprowadzaniu na terytorium Unii⁸.

---

⁷ Można tu wymienić np. dyrektywę Rady 77/504/EWG z 25 lipca 1977 r. w sprawie zwierząt hodowlanych czystorasowych z gatunku bydła (Dz. Urz. WE L 206 z 12 sierpnia 1977 r., s. 8); dyrektywę Rady 87/328/EWG z 18 czerwca 1987 r. w sprawie dopuszczania zwierząt hodowlanych czystorasowych z gatunku bydła do celów hodowlanych (Dz. Urz. WE L 167 z 26 czerwca 1987 r., s. 54); dyrektywę Rady 88/661/EWG z 19 grudnia 1988 r. w sprawie norm zootechnicznych mających zastosowanie do zwierząt hodowlanych z gatunku świń (Dz. Urz. WE L 382 z 31 grudnia 1988 r., s. 36), Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 8, s. 172), dyrektywę Rady 89/361/EWG z 30 maja 1989 r. dotyczącą owiec i kóz hodowlanych czystorasowych (Dz. Urz. WE L 153 z 6 czerwca 1989, s. 30); dyrektywę Rady 90/118/EWG z 5 marca 1990 r. w sprawie dopuszczania do hodowli czystorasowych świń hodowlanych (Dz. Urz. WE L 71 z 17 marca 1990 r., s. 34); dyrektywę Rady 90/425/EWG z 26 czerwca 1990 r. dotyczącą kontroli weterynaryjnych i zootechnicznych mających zastosowanie w handlu wewnątrzspółnotowym niektórymi żywymi zwierzętami i produktami w perspektywie wprowadzenia rynku wewnętrznego (Dz. Urz. WE L 224 z 18 sierpnia 1990 r., s. 29); dyrektywę Rady 94/28/WE z 23 czerwca 1994 r. ustanawiającą zasady odnoszące się do warunków genealogicznych i zootechnicznych stosowanych w przywozie z państw trzecich zwierząt, ich nasienia, komórek jajowych i zarodków oraz zmieniającą dyrektywę 77/504/EWG w sprawie zwierząt hodowlanych czystorasowych z gatunku bydła (Dz. Urz. WE L 178 z 12 lipca 1994 r., s. 66); dyrektywę Rady 90/119/EWG z 5 marca 1990 r. w sprawie dopuszczania do hodowli mieszańców świń hodowlanych (Dz. Urz. WE L 71 z 17 marca 1990 r., s. 36 i in).

⁸ Zob. A. Mäki-Tanila, S.J. Hiemstra, *Regional issues on animal genetic resources: trends, policies and networking in Europe*, „Animal Genetic Resources” 2010, nr 10, s. 131; O. Schmid,

Z tego powodu prawodawca podjął prace nad wprowadzeniem nowej regulacji w 2014 r. i przedstawił propozycję stworzenia jednolitych ram prawnych dla rozproszonych do tej pory regulacji unijnych⁹. Ich efektem było przyjęcie 8 czerwca 2016 r. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1012 w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków dotyczących hodowli zwierząt hodowlanych czystorasowych i mieszańców świni, handlu nimi i wprowadzania ich na terytorium Unii oraz handlu ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu i jego wprowadzania na terytorium Unii oraz zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 652/2014, dyrektywy Rady 89/608/EWG i 90/425/EWG i uchylającego niektóre akty w dziedzinie hodowli zwierząt¹⁰.

Celem artykułu jest ocena przyjętych w prawie unijnym rozwiązań w zakresie hodowli zwierząt gospodarskich, a także obrotu zwierzętami i ich materiałem genetycznym w aspekcie ochrony ich różnorodności i zapewnienia trwałości gospodarowania nimi. Ponadto opracowanie prowadzi do odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu nowe rozwiązania prawne umożliwiają rozwój hodowli.

Za podjęciem omawianej problematyki przemawia wiele względów. W szczególności należą do nich względy społeczno-kulturowe. Mianowicie stosowanie odpowiedniego materiału genetycznego umożliwia produkcję typowych produktów regionalnych o wysokiej jakości, opierających się na szczególnych dziedzicznych cechach lokalnych ras zwierząt (jak np. silna konstytucja, długowieczność, wysoka płodność, łatwe porody, odporność na choroby, dobra jakość wytwarzanych produktów, małe wymagania pokarmowe, dobre przystosowanie do lokalnych warunków)¹¹. To z kolei stymuluje możliwość korzystania z unijnego czy regionalnego dziedzictwa kulturowego w postaci zarówno wykorzystywania znanych oraz cenionych ras, jak i ochrony ich przed wyginięciem¹². Ma to także znamienne znaczenie dla utrzymania rzadkich ras. Ponadto hodowla zwierząt umożliwia pozyskanie odpowiedniej produktywności, pozwalając jednocześnie na wykorzystywanie

---

R. Kilchsperger, *Overview of animal welfare standards and initiatives in selected EU and third countries*, Final Report, Wageningen 2010.

⁹ Zob. Wniosek rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków dotyczących handlu zwierzętami hodowlanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu oraz ich przywozu do Unii, /* COM/2014/05 final – 2014/0032 (COD).

¹⁰ Dz. Urz. UE L 171 z 29 czerwca 2016 r., s. 66–143.

¹¹ H. Pawlak, M. Lipiński, op. cit., s. 26.

¹² Tak J. Barłowska, *Znaczenie lokalnych ras zwierząt w produkcji żywności tradycyjnej oraz przekazie tradycji i kultury regionu*, „Przegląd Hodowlany” 2011, nr 9, s. 4–8.

zwierząt o udowodnionej, wysokiej jakości genetycznej. Zatem za wyborem tematyki przemawiają także względy gospodarcze. Po trzecie, zarówno chów, jak i hodowla gwarantują zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, będąc jednocześnie źródłem dochodów dla ludności wiejskiej. Po czwarte, bardzo istotne są względy środowiskowe. Otóż jednolite podejście legislacyjne przyczynia się nie tylko do zachowania zwierzęcych zasobów genetycznych, ale także do ochrony bioróżnorodności w rolnictwie przez zrównoważone wykorzystywanie jej elementów oraz uczciwy i sprawiedliwy podział korzyści z nich czerpanych¹³. Jednocześnie osiągnięcie konkurencyjności sektora nie może prowadzić do zaniku ras o cechach dostosowanych do konkretnych warunków biofizycznych, dlatego prawodawca powinien tak kształtować normy prawne, by nie doszło do utraty różnorodności genetycznej. Ponadto zwierzęce zasoby genetyczne stanowią nie tylko podstawę zrównoważonego rozwoju sektora, lecz także stwarzają możliwości dostosowania zwierząt do zmieniających się warunków środowiskowych i produkcyjnych oraz zapotrzebowania rynku i potrzeb konsumentów.

Warto podkreślić, że podstawowym celem wdrażanych przepisów zootechnicznych jest zarówno umożliwienie wolnego handlu zwierzętami i ich materiałem genetycznym z uwzględnieniem zrównoważonego charakteru programów hodowlanych, jak i ustanowienie pewnych spójnych zasad w poszczególnych państwach członkowskich oraz w handlu z krajami trzecimi¹⁴.

2. Do chwili uchwalenia rozporządzenia nr 2016/1012 zagadnienia związane z hodowlą zwierząt były uregulowane na mocy dyrektyw i były dość rozproszone. Składały się na nie cztery podstawowe (pionowe) akty, ustanawiające fundamentalne zasady oddzielnie dla poszczególnych gatunków zwierząt hodowlanych, tj. bydła¹⁵, świń¹⁶, owiec i kóz¹⁷ oraz zwierząt z rodziny koniowatych¹⁸.

---

¹³ Zob. A. Chelmińska, P. Radomski, *Ochrona rodzimych ras zwierząt gospodarskich*, „Biuletyn Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich” 2014, z. 4, s. 7–12.

¹⁴ Wniosek rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków dotyczących handlu zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu oraz ich przywozu do Unii, /* COM/2014/05 final – 2014/0032 (COD).

¹⁵ Dyrektywa Rady 2009/157/WE z 30 listopada 2009 r. w sprawie zwierząt hodowlanych czystorasowych z gatunku bydła (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dz. Urz. WE L 323 z 10 grudnia 2009 r., s. 1–5.

¹⁶ Dyrektywa Rady 88/661/EWG z 19 grudnia 1988 r. w sprawie norm zootechnicznych mających zastosowanie do zwierząt hodowlanych z gatunku świń, Dz. Urz. WE L 382 z 31 grudnia 1988, s. 36–38.

Dyrektywy odnosiły się, z uwzględnieniem podziału na wskazane gatunki, do takich zagadnień, jak zatwierdzania lub uznawania organizacji hodowlanych, zrzeszeń hodowców i prywatnych przedsiębiorstw oraz sporządzania ich wykazów; rejestracji i klasyfikacji zwierząt w księgach hodowlanych, księgach stadnych oraz – w przypadku mieszańców świń – w rejestrach; oceny wartości użytkowej i oceny genetycznej oraz treści i formatów świadectw zootechnicznych dla zwierząt hodowlanych, ich nasienia, komórek jajowych i zarodków.

Na ich mocy państwa członkowskie zostały zobowiązane do przyjęcia na poziomie krajowym takich rozwiązań legislacyjnych, które by wspierały rozwój poszczególnych ras. Prawodawca wielokrotnie podkreślał, że pozyskiwane wyniki produkcji w znacznym stopniu zależą od wykorzystywania zwierząt hodowlanych czystorasowych lub krzyżówek. Jednakże pozostawił on państwu członkowskiemu pewną swobodę co do transpozycji dyrektyw do prawa krajowego, w szczególności co do wyboru określonych form i środków¹⁹.

Warto dodać, że jednakowe wymagania techniczne w odniesieniu do dopuszczania zwierząt hodowlanych do hodowli oraz sztucznego unasienniania są obecnie regulowane przez trzy dyrektywy Rady i decyzję Komisji dla każdego z gatunków zwierząt hodowlanych oddzielnie²⁰.

Do istotnych aktów prawnych kształtujących omawiane zagadnienia należy zaliczyć dyrektywę Rady 91/174/EWG z 25 marca 1991 r. ustanawiającą wymogi zootechniczne i rodowodowe przy wprowadzaniu do obrotu zwierząt czystorasowych oraz zmieniającą dyrektywę 77/504/EWG oraz 90/425/EWG²¹. Jednakże co do jej przestrzegania i pełnej transpozycji zabrakło aktów wykonawczych, niemniej stała się ona podstawą do nowej omawianej w artykule regulacji horyzontalnej.

---

¹⁷ Dyrektywa Rady 89/361/EWG z 30 maja 1989 r. dotycząca owiec i kóz hodowlanych czystorasowych, Dz. Urz. WE L 153 z 6 czerwca 1989 r., s. 30–31.

¹⁸ Dyrektywa Rady 90/427/EWG z 26 czerwca 1990 r. w sprawie zootechnicznych i genealogicznych warunków handlu wewnątrzspółnotowego koniowatymi, Dz. Urz. WE L 224 z 18 sierpnia 1990 r., s. 55–59.

¹⁹ Zob. *Summary Record of the Standing Committee on Zootechnics*, Brussels 12 January 2012, SANCO G – D(2012) 192391, https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/reg-com_scz_20120112_sum.pdf [dostęp: 9.11.2016].

²⁰ Chodzi tu o wskazane wcześniej dyrektywy Rady: 87/328/EWG (bydło); 90/118/EWG (świnie czystorasowe); 90/119/EWG (mieszańce świń) oraz decyzję Komisji 90/257/EWG z 10 maja 1990 r. ustanawiającą kryteria dopuszczenia do hodowli czystorasowych owiec i kóz hodowlanych oraz wykorzystania ich nasienia, komórek jajowych lub zarodków (Dz. Urz. WE L 145 z 8 czerwca 1990 r., s. 38).

²¹ Dz. Urz. WE L 85 z 5 kwietnia 1991 r., s. 37–38.

Ze względu na moc wiążącą dyrektyw, jako źródła prawa unijnego, pojawiło się wiele niespójności pomiędzy rozwiązaniami przyjętymi w państwach członkowskich. Rodziły one kwestie sporne pomiędzy hodowcami i podmiotami realizującymi programy hodowlane w odniesieniu do krajowej transpozycji i interpretacji aktów prawnych Unii. Przepisy prawa krajowego często w odmienny sposób kształtowały warunki zootechniczne i genealogiczne dotyczące handlu zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu²².

3. Nowe rozporządzenie nr 2016/1012, które wchodzi w życie 1 listopada 2018 r., określa jednolite ramy prawne w zakresie określonym w poszczególnych, wskazanych powyżej dyrektywach, w tym: a) zootechniczne i genealogiczne zasady handlu zwierzętami hodowanymi i ich materiałem biologicznym wykorzystywanym do rozrodu oraz ich wprowadzania na terytorium Unii; b) zasady uznawania związków hodowców i przedsiębiorstw hodowlanych oraz zatwierdzania ich programów hodowlanych; c) prawa i obowiązki hodowców, związków hodowców i przedsiębiorstw hodowlanych; d) zasady wpisywania zwierząt hodowlanych do ksiąg hodowlanych i rejestrów hodowlanych oraz zasady dopuszczania do hodowli zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu; e) zasady przeprowadzania oceny wartości użytkowej i oceny genetycznej zwierząt hodowlanych; f) zasady wydawania świadectw zootechnicznych dla zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu; g) zasady dotyczące przeprowadzania kontroli urzędowych, w szczególności w związkach hodowców i przedsiębiorstwach hodowlanych, oraz zasady wykonywania innych czynności urzędowych; h) zasady pomocy i współpracy administracyjnej oraz zasady egzekwowania prawa przez państwa członkowskie; i) zasady dotyczące przeprowadzania przez Komisję kontroli w państwach członkowskich i państwach trzecich.

Rozporządzenie to ma zastosowanie do zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu, w przypadku gdy zwierzęta te lub potomstwo powstałe z ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu mają zostać wpisane do ksiąg hodowlanych jako zwierzęta hodowlane czystorasowe lub zarejestrowane w rejestrach hodowlanych jako mieszańce świni (art. 1 ust. 2 rozp. 2016/2012).

Od strony formalnej prawodawca przyjął ogólną zasadę, zgodnie z którą przez obrót należy rozumieć zarówno wprowadzanie na teren Unii zwierząt

---

²² Pisze na ten temat D. L. Simon, *European approaches to conservation of farm animal genetic resources*, „Animal Genetic Resources Information” 1999, nr 25, s. 79–99.

oraz ich materiału genetycznego, jak i handel nimi (art. 3 rozp. 2016/1012). Wprowadzanie polega na przemieszczaniu zwierząt hodowlanych oraz ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu do państwa członkowskiego spoza obszaru UE, z wyłączeniem tranzytu. W tym zakresie prawodawca przewidział, że powinno ono odbywać się w warunkach ściśle porównywalnych z zasadami mającymi zastosowanie w Unii. Zarówno zwierzęta, jak i ich materiał biologiczny powinny kwalifikować się do wpisania do sekcji głównej księgi hodowlanej lub rejestru hodowlanego. Chodzi tu w szczególności o zagwarantowanie rzetelności informacji dotyczących rodowodu, wyników oceny wartości użytkowej i oceny genetycznej, mając na względzie zasadę wzajemności. Z kolei przez handel należy rozumieć zakup, sprzedaż, wymianę lub nabycie lub przekazanie w inny sposób tytułu własności zwierząt lub ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu w Unii, w tym również w państwie członkowskim.

W celu usprawnienia i ujednoczenia wprowadzania na terytorium UE zwierząt i ich materiału biologicznego Komisja Europejska tworzy wykaz podmiotów zajmujących się hodowlą w państwach trzecich oraz opracowuje dla nich wzory świadectw hodowlanych lub zootechnicznych²³. Ponadto może ona w tym zakresie przyjmować akty wykonawcze uznające środki stosowane w państwie trzecim za równoważne ze środkami wymaganymi na mocy omawianego rozporządzenia.

Prawodawca w art. 3 ust. 1 rozp. 2016/1012 podkreśla, że handel zwierzętami i ich materiałem genetycznym nie mogą być zakazywane, ograniczane ani utrudniane z przyczyn zootechnicznych lub genealogicznych. Jedyne ograniczenia mogą wynikać z treści omawianego rozporządzenia²⁴. Ponadto hodowcy, związki hodowców, przedsiębiorstwa hodowlane i podmioty zajmujące się hodowlą nie mogą być dyskryminowani ze względu na ich państwo pochodzenia ani ze względu na państwo pochodzenia ich zwierząt hodowlanych lub materiału biologicznego tych zwierząt wykorzystywanego do rozrodu²⁵.

---

²³ Świadectwa hodowlane lub zootechniczne są wydawane dla poszczególnych zwierząt hodowlanych, ich nasienia, oocytów i zarodków. Ze świadectw zootechnicznych hodowca powinien móc uzyskać informacje o jakości genetycznej i rodowodzie danego zwierzęcia.

²⁴ W szczególności państwa członkowskie lub ich właściwe organy nie mogą zakazywać, ograniczać ani utrudniać z powodów o charakterze zootechnicznym lub genealogicznym wprowadzania na unijny rynek zwierząt hodowlanych lub ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu, jak i późniejszego ich wykorzystywania, w przypadku gdy zwierzęta bądź dawcy tego materiału biologicznego są wpisani do księgi hodowlanej lub zarejestrowani w rejestrze hodowlanym.

²⁵ Przez podmiot zajmujący się hodowlą należy rozumieć każde stowarzyszenie hodowców, organizację hodowlaną, prywatne przedsiębiorstwo, organizację zajmującą się chowem lub

Trzon rozporządzenia i jednocześnie najważniejsze ogniwo hodowli oraz obrotu stanowią związki hodowców i przedsiębiorstwa hodowlane. Związkiem jest każde stowarzyszenie hodowców, organizacja hodowlana lub podmiot publiczny, które zostało uznane przez właściwy organ państwa członkowskiego do celów realizacji programu hodowlanego w odniesieniu do zwierząt hodowlanych czystorasowych wpisanych do ksiąg hodowlanych prowadzonych lub założonych przez ten związek (art. 2 pkt 5 rozp. 2016/1012). Nabycie statusu związku uznanego jest możliwe w przypadku podmiotów mających główną siedzibę na terytorium państwa członkowskiego, w którym znajduje się właściwy organ rejestrowy, i spełniających wymogi określone w omawianym rozporządzeniu, przewidziane dla istniejących, jak i planowanych programów hodowlanych. Z kolei przez program hodowlany należy rozumieć szczegółowo opracowany schemat genetycznego doskonalenia populacji. Składa się nań szereg systematycznych działań, w tym rejestrowanie, selekcja, hodowla oraz wymiana zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu. Działania te są opracowane i realizowane w celu zachowania lub ulepszenia pożądaných fenotypowych lub genetycznych cech w populacji, która jest głównym celem hodowli (art. 2 pkt 26 rozp. 2016/1012).

Prawodawca przypisał szczególną rolę związkom hodowców. Otóż należy do nich podejmowanie strategicznych działań związanych z hodowlą, jej wspieranie, kontrola, a przede wszystkim przyjmowanie programów hodowlanych i koordynowanie ich realizacji. Są one podmiotem zarządczo-wykonawczym, odpowiedzialnym za przygotowanie i złożenie wniosku o zatwierdzenie programu hodowlanego. Organem właściwym do jego zatwierdzenia jest kompetentny podmiot wskazany w każdym państwie członkowskim, a w Polsce jest nim Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Program zostaje zatwierdzony w danym państwie członkowskim, jeżeli realizuje jeden lub kilka celów hodowlanych. W przypadku zwierząt hodowlanych czystorasowych do celów tych zalicza się doskonalenie rasy, jej zachowanie, tworzenie nowej, odtworzenie rasy, natomiast odnośnie do mieszańców świń również mogą one obejmować doskonalenie czy tworzenie nowej rasy, linii lub krzyżówki. Z programu muszą jednoznacznie wynikać ustalone przez związek założenia w zakresie selekcji i hodowli. Ponadto każ-

---

urzędowe służby w państwie trzecim, które w odniesieniu do zwierząt hodowlanych czystorasowych gatunków bydła, świń, owiec, kóz lub koniowatych lub mieszańców świń zostały dopuszczone przez to państwo trzecie w związku z wprowadzeniem na terytorium Unii zwierząt hodowlanych do hodowli (art. 2 pkt 7 rozp. 2016/1012).

dy program musi spełniać wymogi określone w załączniku I część 2 omawianego rozporządzenia. Istotne jest, by program hodowlany obejmował „wystarczająco dużą” populację zwierząt hodowlanych oraz odpowiednią liczbę hodowców na obszarze geograficznym, na którym jest lub ma być prowadzony. Termin ten nie został sprecyzowany, a o jego wielkości decydują związki hodowlane.

Istotnym rozwiązaniem przyjętym w art. 10 pkt 1 rozporządzenia 2016/2012 jest możliwość odmówienia zatwierdzenia programu hodowlanego, nawet gdy spełnia on ustalone wymogi. Dzieje się tak wówczas, gdy program ten zagroziłby programowi już realizowanemu przez inny związek hodowców dla tej samej rasy, który uprzednio został zatwierdzony w tym samym państwie członkowskim. Zagrożenie to może odnosić się np. do zasadniczych cech rasy, głównych założeń programu hodowlanego, czy zachowania rasy lub różnorodności genetycznej w jej obrębie.

Prawodawca nakłada na hodowców określone prawa i obowiązki. W pierwszej kolejności powinni oni uczestniczyć w zatwierdzonym programie hodowlanym, pod warunkiem że ich zwierzęta są utrzymywane w gospodarstwach znajdujących się na obszarze geograficznym tego programu oraz należą one do rasy – w przypadku zwierząt hodowlanych czystorasowych, lub do rasy, linii lub krzyżówki – w przypadku mieszańców świni, które są objęte tym programem hodowlanym.

Ponadto przysługuje im prawo do wpisania zwierząt hodowlanych czystorasowych do sekcji głównej księgi hodowlanej, rejestrowania ich w sekcji dodatkowej, zarejestrowania mieszańców świni w rejestrze hodowlanym założonym dla tej rasy, linii lub krzyżówki przez przedsiębiorstwo hodowlane, uczestnictwa w ocenie wartości użytkowej i ocenie genetycznej, otrzymania świadectwa zootechnicznego oraz wyników oceny wartości użytkowej i oceny genetycznej swoich zwierząt hodowlanych. Księgą hodowlaną jest określona książka, kartoteka lub nośnik danych, do których są wpisywane zwierzęta hodowlane oraz informacje o ich hodowcach, właścicielach, pochodzeniu oraz wynikach oceny wartości użytkowej lub wartości hodowlanej (art. 2 pkt 12 rozp. 2016/1012). Dane te są wprowadzane przez związek hodowców lub inny upoważniony podmiot.

Hodowcy mają również prawo zostać członkiem związku hodowców lub przedsiębiorstwa hodowlanego oraz uczestniczyć w określaniu i rozwijaniu programu hodowlanego.

Rozporządzenie zawiera także przepisy szczegółowe o rekonstrukcji ras, które już zanikły lub są poważnie zagrożone. Prawodawca rozumie przez nie lokalną rasę uznaną przez państwo członkowskie za zagrożoną, genetycznie

dostosowaną do jednego lub większej liczby tradycyjnych systemów produkcji lub środowisk w państwie, której status zagrożenia został naukowo potwierdzony przez organ posiadający niezbędne umiejętności i wiedzę w dziedzinie ras zagrożonych (art. 2 pkt 24 rozp. 2016/2012). W jej przypadku, w drodze odstępstwa, właściwy organ może zezwolić związkowi hodowców na wpisywanie do sekcji głównej księgi hodowlanej potomstwa zwierząt hodowlanych czystorasowych odtwarzanej rasy, lub zwierząt i potomstwa innych ras, uczestniczących w odtworzeniu, lub każdego zwierzęcia, które związek hodowców uzna za posiadające cechy rasy odtwarzanej. Odbywa się to po spełnieniu minimalnych wymogów co do wartości użytkowej wynikającej z programu. Przy czym okres na założenie lub odnowienie księgi hodowlanej, adekwatnie do danej rasy, jest określony w programie hodowlanym.

Ponadto prawodawca, w razie potrzeby, przewiduje możliwość tworzenia nowej rasy (art. 8 pkt 3 lit. a rozp. 2016/1012). Następuje to przez łączenie cech zwierząt hodowlanych czystorasowych różnych ras lub przez gromadzenie zwierząt o dostatecznym stopniu podobieństwa fizycznego, które rozmnażają się już na poziomie stabilności genetycznej wystarczającym do uznania ich za przekształcone w nową rasę. Określone kompetencje zostały w tym zakresie przyznane związkom hodowców, którzy są odpowiedzialni za zakładanie ksiąg hodowlanych i realizowanie programów hodowlanych dotyczących nowych ras.

Hodowcy, którzy uczestniczą w programie hodowlanym, powinni posiadać tzw. świadectwo zootechniczne zarówno dla swoich zwierząt hodowlanych, jak i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu (art. 30 rozp. 2016/1012). Jest to dokument zawierający informacje dotyczące rodowodu, identyfikacji oraz jeżeli są dostępne, także wyniki oceny wartości użytkowej lub oceny genetycznej każdego osobnika. Wydają je związki hodowców lub przedsiębiorstwa hodowlane uczestniczące w programie. Świadectwa te są niezbędnym dokumentem w obrocie.

Prawodawca, jako *novum*, przewidział możliwość przyjmowania przez Komisję aktów wykonawczych, na mocy których wyznaczy ona unijne ośrodki referencyjne. Ich celem jest wsparcie naukowe i techniczne w procesie harmonizacji lub doskonalenia metod oceny wartości użytkowej lub genetycznej zwierząt hodowlanych czystorasowych, wykorzystywanych przez związki hodowców lub osoby trzecie.

Istotnym rozwiązaniem przyjętym w rozporządzeniu, jest umożliwienie Komisji dokonywania kontroli w państwach członkowskich. Otóż zgodnie z art. 53 jej eksperci mogą przeprowadzać kontrole w celu: a) weryfikacji stosowania przepisów rozporządzenia; b) weryfikacji praktyk w zakresie egze-

kwowania przepisów oraz funkcjonowania systemów kontroli urzędowych oraz właściwych organów odpowiadających za ich obsługę; c) badania i gromadzenia informacji na temat: (1) ważnych lub powracających problemów dotyczących stosowania lub egzekwowania przepisów przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu; (2) pojawiających się problemów lub rozwoju sytuacji w odniesieniu do konkretnych praktyk stosowanych przez podmioty. Każdorazowo kontrole te są organizowane we współpracy z właściwymi organami państw członkowskich.

4. Oceniając wdrażane na poziomie unijnym normy prawne, w pierwszej kolejności można zauważyć postępującą europeizację prawa zootechnicznego. Wraz z nią najistotniejsze kwestie odnoszące się do pozyskiwania zwierząt hodowlanych, ich materiału biologicznego, jak i obrotu nimi zostały całościowo zawarte w omawianym rozporządzeniu nr 2016/1012. Opracowanie jednego aktu normatywnego wpływa na jego kompleksowość, transparentność i jednolitość w stosowaniu we wszystkich państwach członkowskich. W szczególności przyjęcie poszczególnych rozwiązań w tym zakresie powinno się przyczyniać do rozwoju hodowli, jak i ułatwienia rzetelnej wymiany handlowej.

W kontekście społeczeństwa obywatelskiego Komisja, przywiązując wielką wagę do uporządkowania prawa unijnego, tak aby stało się ono bardziej przejrzyste i dostępne dla każdego adresata, formułując jednolity akt normatywny w zakresie hodowli, przyczyniła się także do wyeliminowania zbędnych, jak i niemających zastosowania rozwiązań.

Nowe przepisy mają nie tylko poprawić funkcjonowanie rynku wewnętrznego, ale także usprawnić handel z państwami trzecimi. W tym zakresie należy pozytywnie ocenić ustalenie takich samych zasad wprowadzania do obrotu zwierząt i ich materiału w obrębie UE, jak i spoza niej. Innymi słowy, zwierzęta i materiał genetyczny sprowadzany w obszar unijny, jak i podlegający obrotowi wewnątrzunijnemu, muszą odpowiadać warunkom ustalonym w rozporządzeniu. Prowadzi to jednocześnie do zacieśnienia współpracy między związkami hodowców z różnych państw, a także ułatwia „bezpieczny” dostęp do ich zasobów genetycznych. To z kolei może mieć niewymierne znaczenie przy np. zachowaniu lub ulepszeniu pożądanych fenotypowych lub genetycznych cech danej krajowej populacji. Jednocześnie ustalenie jednolitych ram prawnych umożliwia kontrolę prowadzonych działań w zakresie hodowli wśród państw członkowskich i państw trzecich.

Należy stwierdzić, że przyjęte rozwiązania legislacyjne przyczyniają się do ochrony różnorodności w zakresie hodowli zwierząt i pozyskiwania ich

materiału genetycznego. Oddziałują one zarówno na utrzymanie dotychczas wykorzystywanych ras i zasobów genetycznych, przez m.in. sformułowanie zasad zakładania i prowadzenia ksiąg hodowlanych, a także pozwalają na odnawianie ras. Znalazło to wyraz w rozwiązaniach przyjętych w zakresie uprawnień przysługujących związkom hodowców realizujących określone programy hodowlane. Dotyczy to zarówno uprawnień wynikających z potrzeb odtworzeniowych rasy, która wyginęła lub jest poważnie zagrożona wyginięciem. Ponadto prawodawca umożliwia również, w razie uzasadnionej potrzeby, tworzenie nowej rasy. Ma to istotne znaczenie ze względów gospodarczych, w aspekcie zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.

Nowe rozwiązania prawne umożliwiają rozwój hodowli zwierząt oraz zapewniają trwałość gospodarowania ich materiałem genetycznym. Może przemawiać za tym również fakt dokonywania kontroli i weryfikacji omawianej działalności przez państwo członkowskie lub Komisję. W pierwszym przypadku weryfikacji poddawana jest działalność hodowców i związków hodowlanych, a dokonuje jej właściwy organ wyznaczony w państwie członkowskim; natomiast w drugim – eksperci powołani przez Komisję, a dotyczy ona przede wszystkim kontroli stosowania przepisów rozporządzenia.

Przyjęte rozwiązania legislacyjne, chociażby w zakresie kompetencji uznanych związków hodowców, pozwalają na rozwój techniczny i postępowanie biologiczny w hodowli. Przepisy prawne w wielu przypadkach zostały doprecyzowane i uproszczone, tak aby uniknąć przeszkód wynikających z transpozycji do prawa krajowego. Państwom członkowskim prawodawca pozostawił do unormowania przede wszystkim kwestie kompetencyjne i organizacyjne, co pozwala na uwzględnienie ich warunków lokalnych i specyfiki. Ułatwieniu realizacji założeń legislacyjnych mogą służyć także powoływane w razie potrzeby ośrodki referencyjne.

TRADE IN LIVESTOCK AND BIOLOGICAL MATERIAL IN LIGHT OF THE NEW ANIMAL BREEDING REGULATION

S u m m a r y

This article tackles the unification and progressing Europeanisation of legal norms concerning livestock and genetic material trading and aims to identify basic instruments of Regulation No 2016/1012 adopted to regulate the organisation of this trade, with a view to determine the consequences on, and subsequent amendments to the domestic law. The new Regulation approaches animal and genetic material trading in a comprehensive manner, which is believed to eliminate the existing differences in this matter

among EU Member States, and facilitate business. The amendments to the domestic law will mainly apply to the administrative and legal issues governing breeding entities and organisations.

LA COMMERCIALIZZAZIONE DEGLI ANIMALI DI ALLEVAMENTO E DEL LORO MATERIALE GERMINALE ALLA LUCE DELLA NUOVA REGOLAZIONE ZOOTECNICA

Riassunto

L'oggetto dell'articolo sono le questioni legate a un'armonizzazione e progressiva europeizzazione delle norme di legge in materia di organizzazione della commercializzazione degli animali di allevamento e del loro materiale genetico. L'obiettivo delle considerazioni è di determinare gli strumenti di base nell'organizzazione in questione adottati nel regolamento n. 2016/1012, ma anche di individuare i cambiamenti che avranno luogo nella legislazione nazionale. L'autrice afferma che la nuova regolazione abbraccia in maniera esaustiva il modo in cui è organizzata la commercializzazione degli animali di allevamento e del loro materiale genetico, il che dovrebbe portare a eliminare le differenze finora esistenti tra gli Stati membri nonché migliorare gli scambi commerciali. La regolazione in questione implicherà alcune modifiche nella legislazione nazionale, soprattutto riguardo alle questioni amministrativo-giuridiche delle organizzazioni di allevamento.